

Jaarverslag verantwoord beleggen 2017

St. BPF
voor het
Levensmiddelenbedrijf

Kempen

ASSET MANAGEMENT

Voorwoord

Beste bestuurders en deelnemers van St. BPF voor het Levensmiddelenbedrijf,

De belangrijkste reden dat ik twaalf jaar geleden besloot dat ik graag onderdeel uit wilde maken van Kempen, was dat dit een bedrijf is met gepassioneerde beleggingsprofessionals. Dat zit in onze roots. Bij Kempen doen we onze uiterste best het door onze klanten aan ons toevertrouwde geld te beheren als langetermijn betrokken aandeelhouders. In de afgelopen jaren zie ik binnen ons bedrijf die passie steeds meer gepaard gaan met 'purpose'. En het maakt me trots dat ik daar onderdeel van mag zijn.

Kempen heeft als missie om, met de invloed die we hebben, positieve verandering te bewerkstelligen bij onze stakeholders: medewerkers, klanten, de bedrijven waarin we beleggen, onze externe managers en zelfs toezichthouders. Al vele jaren zijn wij een proactieve speler op het gebied van verantwoord beleggen en langetermijnbeleggen.

Onze visie is dat een op de lange termijn gerichte betrokken aandeelhouder in dialoog met het beursgenoteerde bedrijfsleven veel waarde kan creëren. 'Active ownership' is onderdeel van ons DNA sinds we ruim vijftientig jaar geleden begonnen met het Oranje Participatiefonds. Door een ESG-bril gezien zijn wij al vroeg veel tijd gaan besteden aan de 'G' van governance. En nog steeds is in onze optiek de meeste waarde

(en dus ook potentiële vernietiging) bij zowel het beursgenoteerde bedrijfsleven, de asset owners als de asset managers zelf, te creëren door goede governance.

Het zijn dan ook juist organisaties met een sterke governance die vervolgens veel werk hebben gemaakt van de 'E' van environment en de 'S' van social. Al ruim vijftien jaar screenen en helpen wij Europese bedrijven in ons sustainable small-cap fonds om op een meer verantwoorde manier te ondernemen. Dat betekent dat we niet alleen de risico's op ESG-gebied in beeld hebben, maar dat we juist de kansen grijpen die zich voordoen. Als Kempen streven wij naar een volledig geïntegreerde benadering van de ESG-criteria in onze beleggingsprocessen. Datzelfde verwachten we van de externe managers en van bedrijven waarin wij langetermijnaandeelhouder zijn.

Wat waren de meest recente ontwikkelingen het afgelopen jaar? We hebben onder meer onze relatie met partner MSCI op het gebied van ESG-research verder geïntensiveerd, met een aantal externe managers maatwerkoplossingen voor onze klanten gerealiseerd en een nieuw beleggingsteam opgezet dat zich volledig focust op langetermijn waardecreatie in de meest brede zin bij large caps ondernemingen. Verder zijn we partner geworden in FCLT Global: een non-profit organisatie opgezet door een aantal toonaangevende organisaties in de hele waardeketen van investment professionals.

Daarnaast namen we het initiatief voor de social newsroom www.SHIFTTO.org waar kennis op het gebied van langetermijn verantwoord beleggen verzameld en gedeeld wordt.

De wereldeconomie was het afgelopen jaar behoorlijk turbulent, met name op politiek gebied. In een aantal belangrijke westerse landen blijkt de politieke minder stabiel dan gedacht. De erosie van het politieke midden is in vrijwel alle westerse landen al langer gaande, maar 2016 lijkt een 'tipping point' te zijn geweest.

Het politieke establishment heeft in de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk een ongenadig pak slaag gekregen. In Engeland zelfs uitmondend in het vertrek uit de Europese Unie. Populisme en nationalisme vieren in vele landen hoogtij. Over de oorzaken zal ik hier niet uitweiden, wel is meer dan ooit duidelijk dat grote economische-, sociale- en klimaatuitdagingen in de wereld alleen met meer samenwerking en betrokkenheid kunnen worden opgelost. Beleggers kunnen en moeten daarin nog een veel grotere rol spelen dan ze tot nu toe doen.

Beter nieuws is dat ook in 2016 de bewustwording en de betrokkenheid in de financiële wereld op het gebied van verantwoord beleggen weer flink is toegenomen. Eigenlijk durf ik de stelling wel aan dat de afgelopen vijf jaar er sprake is van een zogeheten 'hockeystick-effect' als het gaat om de hoeveelheid aandacht en samenwerking in de beleggings- en

Kempens missie is om onze invloed te gebruiken om een positieve verandering teweeg te brengen bij al onze stakeholders: collega's, klanten, ondernemingen waarin wij beleggen, externe managers en de beleidsmakers.

corporate wereld om tot een meer verantwoord beleid te komen.

2016 was ook het jaar waarin de Nederlandsche Bank als toezichthouder veel meer aandacht heeft gevraagd voor het duurzaamheidsbeleid van Nederlandse pensioenfondsen. Wij zien meer bewustwording bij onze klanten, waarbij het verheugend is om te zien dat de diversiteit in het gewenste beleggingsbeleid, mede gevoed door de verscheidenheid van de achterban, toeneemt. Mede daardoor hebben ook wij het afgelopen jaar weer verdere stappen gezet in het continu verbeteren van onze dienstverlening.

Wij krijgen tevens van Europese klanten meer vragen over het verantwoorde gehalte van hun beleggingsportefeuille en klanten geven in toenemende mate zelf de gewenste richting aan. Zelfs Amerikaanse vermogensbeheerders hebben belangstelling voor de ESG-trends in Europa. Bij internationale organisaties als het IMF, de VN, de OESO, de EU, het World Economic Forum, Focusing Capital on the Long Term, Inclusive Capitalism en the300Club staan de lange termijn en verantwoord beleggen hoog op de agenda.

Twee trends die in mijn optiek onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

Natuurlijk domineert klimaatverandering ook onze agenda, nu er in Parijs eind 2015 wereldwijde consensus is bereikt om dit probleem nu echt aan te gaan pakken. We hebben klimaatverandering gekozen als onderwerp binnen onze thematische aanpak om het maatschappelijke effect van dit allesomvattende fenomeen in de schijnwerpers te zetten. Maar ook om vast te stellen hoe groot onze exposure is als het gaat om CO₂-intensieve sectoren en bedrijven en de risico's en kansen die klimaatverandering met zich meebrengt. Met de hulp van organisaties als FSB die climate disclosure guidelines (TCFD) heeft ontwikkeld, ontwikkelt de financiële sector een goed en praktisch kader waarbinnen vastgesteld kan worden in hoeverre een bedrijf bijdraagt aan klimaatverandering en wat er is gedaan aan engagement.

Dit rapport biedt u een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen als het gaat over ESG, wat we bereikt hebben en onze visie op verantwoord beleggen in de nabije en de verre toekomst.

Lars Dijksta
Chief Investment Officer

Inhoudsopgave

1	Voorwoord	<u>2</u>
2	Jaaroverzicht	<u>5</u>
3	Onze benadering van verantwoord beleggen	<u>6</u>
4	Screening van uw beleggingen	<u>11</u>
5	Inleiding bij onze thematische aanpak	<u>13</u>
6	Themapaper Klimaat	<u>14</u>
7	Themapaper Corruptie	<u>21</u>
8	Themapaper Mensenrechten	<u>26</u>
9	Themapaper Controversiële arbeidsomstandigheden	<u>30</u>
10	Opkomende thema's	<u>36</u>
11	Bijlage I: Uitsluitingslijst & Avoidancelijst	<u>40</u>

Jaaroverzicht

**ONTWIKKELINGEN IN DE MARKT
MEER AANDACHT VOOR SAMENWERKING IN NEDERLAND**

Ontwikkelingen in de markt

VAN DO NO HARM NAAR DO GOOD

De internationaal geaccepteerde best practices voor verantwoord beleggen zijn continu in ontwikkeling. Tien jaar geleden begon verantwoord beleggen als een 'nice to have' maar inmiddels is het een 'must have' geworden en een standaard voor de meeste Nederlandse en Europese beleggers. Het begon allemaal met het simpelweg uitsluiten van ondernemingen, maar inmiddels werkt de sector op een hoger niveau: er worden nu ook ESG-ratings toegekend aan ondernemingen, de CO₂-voetafdruk wordt gemeten en er wordt gekeken naar de tastbare uitkomsten van engagement- en integratie-activiteiten.

In 2016 zijn beleggers ESG-factoren nog zwaarder gaan meewegen bij beleggingsbeslissingen en hebben velen van hen de eerste stappen gezet op weg naar impactbeleggen. Kempen heeft haar werkwijze verder geoptimaliseerd en een begin gemaakt met impactbeleggen. Daarnaast gingen toezichhouders en beleidsmakers, waaronder de Europese Commissie, De Nederlandse Bank en de Franse overheid, in steeds meer gevallen verantwoord beleggen en betrokken aandeelhouderschap verplichtstellen voor institutionele beleggers.

Sinds de invoering van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals, SDG's) van de Verenigde Naties en het Akkoord van Parijs in 2015, is er een verschuiving gaande van een 'do no harm'-benadering, waarbij uitsluitend wordt gekeken naar milieu- en sociale risico's, naar een

'do good'-benadering en erkenning van het feit dat verantwoord beleggen mogelijkheden kan opleveren voor verbeteringen op sociaal en milieugebied, naast het behalen van financieel rendement. Veel grote beleggers gaan steeds meer op zoek naar mogelijkheden om te beleggen in oplossingen voor de problemen waarmee de wereld vandaag de dag wordt geconfronteerd. Volgens het Global Impact Investing Network is de markt voor impactbeleggen verder gegroeid en beheren alleen de leden van dit GIIN-netwerk al naar schatting 114 miljard dollar aan impactbeleggingen. Grote pensioenfondsen en hun managers, zoals ABP/APG, PFZW/PGGM en PME/MN, hebben bovendien ambitieuze doelstellingen bekendgemaakt: zij willen in de periode tot 2020 miljarden beleggen in duurzame ontwikkeling.

Meer aandacht voor samenwerking in Nederland

Binnen de Nederlandse financiële sector is de samenwerking op het gebied van ESG en impactbeleggen toegenomen. Zo zijn er verschillende sectorbrede initiatieven waarbij het bankwezen, de verzekeringssector en pensioenfondsen samen met de Nederlandse overheid, NGO's, vakbonden en de sociale partners hebben gewerkt aan drie afzonderlijke ESG-overeenkomsten. De banken hebben in 2016 al een internationale MVO-overeenkomst over mensenrechten ondertekend. De

Nederlandse Pensioenfederatie en het Nederlandse Verbond van Verzekeraars werken nog steeds aan een internationale ESG-overeenkomst voor de verzekerings- en pensioensector.

De Nederlandsche Bank heeft een Nederlands Platform voor Duurzame Financiering opgezet, met verschillende werkgroepen die zich bezighouden met klimaatrisico's, Sustainable Development Goals en communicatie over duurzaamheid. Daarnaast hebben 18 Nederlandse banken, pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen een bijdrage geleverd aan de Sustainable Development Goals Investing (SDGI) Agenda. Via deze groep is een gemeenschappelijke SDGI-agenda vastgesteld: 'Building Highways to SDG Investing'. In dit rapport wordt een beroep gedaan op De Nederlandsche Bank en de overheid om nauw samen te werken om meer beleggingen in SDG's door Nederlandse beleggers mogelijk te maken en te faciliteren. Van Lanschot Kempen steunt dit initiatief en is lid van de werkgroep SDG Impactmeting. De groep wil een beperkt aantal kernindicatoren ontwikkelen die institutionele beleggers kunnen helpen om hun impact en bijdrage aan SDG-beleggen te meten.

.....
¹ [Bron: Annual Impact Investor Survey 2017](#)

ESG activiteiten

2016

VOORTZETTING ENGAGEMENT

- **Engagement met 20 externe vermogensbeheerders** over stemmen, engagement en uitsluiting is voortgezet.
- 2016 was het jaar waarin wij een dialoog zijn gestart en hebben voortgezet met **180 ondernemingen**: 75 ondernemingen waarmee wij een rechtstreekse dialoog hebben gevoerd en **105 ondernemingen waarmee wij samen met andere beleggers in gesprek zijn gegaan**.
- Binnen onze **engagementbenadering op het gebied van klimaat** hebben wij het onderwerp **steenkool** geselecteerd als de belangrijkste prioriteit voor onze dialoog met ondernemingen die zich uitsluitend richten op de winning van steenkool en nutsbedrijven die afhankelijk zijn van steenkool.
- Wij **ontwikkelen het proces om de CO₂-uitstoot** van de ondernemingen in onze interne portefeuilles te verminderen en hebben onze engagement met de ondernemingen met de hoogste CO₂-uitstoot en de meest CO₂-intensieve activiteiten voortgezet.

AANGEPAST STEMBELEID

- Wij hebben **gestemd tijdens 420 vergaderingen** van ondernemingen waarin wij beleggen. Tijdens 133 (32%) van deze vergaderingen hebben wij voor minstens één agendapunt een tegenstem uitgebracht of onze stem onthouden. Wij hebben een uitvoerige dialoog gevoerd met **zes van onze externe fondsmanagers over best practices voor stemmen bij volmacht**.

GERICHTE BIJDRAGE AAN BELANGRIJKE INITIATIEVEN

- Wij zijn **medeondertekenaars van de brief van beleggers aan de G7- en G20-regeringen**, waarin deze regeringen worden aangespoord om **achter het Akkoord van Parijs te blijven staan** en te streven naar snelle implementatie hiervan.
- Wij hebben samen met andere Nederlandse en Zweedse beleggers een brief ondertekend waarmee wij beleggingen in de Sustainable Development Goals ondersteunen. Deze brief kreeg een eervolle vermelding bij de uitreiking van de **Responsible Investor for Innovation & Leadership Award**.
- Wij hebben het **Dutch Sustainable Development Goals Investment (SDGI)** initiatief ondersteund.
- In 2016 werd **SHIFTTO.org**, een online newsroom, door Kempen geïntroduceerd. Op dit platform worden bijdragen gepubliceerd van ondernemingen, personen en organisaties die streven naar beleggen met een lange horizon.

Onze benadering van verantwoord beleggen voor St. BPF voor het Levensmiddelenbedrijf

Het fonds streeft ernaar om op verantwoorde wijze te beleggen. Dit doet het fonds bij voorkeur door de dialoog aan te gaan om omstandigheden te verbeteren. Daarnaast kiest het fonds voor uitsluiting door niet te beleggen in financiële instrumenten van ondernemingen die internationale sociale, milieu of governance criteria structureel en fundamenteel schenden. Het pensioenfonds hanteert daarvoor een aantal criteria die ook door de Verenigde Naties worden gehanteerd. Periodiek worden de bedrijven waarin het pensioenfonds belegt gecontroleerd op de mate waarin hun bedrijfsactiviteiten in meer of mindere mate in conflict zijn met deze criteria. In dat geval spreekt het pensioenfonds (eventueel via haar vermogensbeheerders) deze ondernemingen aan.

Door middel van een dialoog, ofwel 'engagement', wil het fonds positieve verandering bewerkstelligen

en ondernemingen stimuleren om maatregelen te nemen om schendingen in de toekomst te voorkomen. Het aangaan van de dialoog heeft de voorkeur boven uitsluiting, omdat het fonds met uitsluiting feitelijk geen invloed meer kan uitoefenen op de betreffende situatie en de kans op positieve verandering dus niet toeneemt. Het fonds is bijvoorbeeld in dialoog met een multinational die via haar toeleveranciers betrokken is bij kinderarbeid in de cacao sector, met een mijnbouwbedrijf dat zijn afval direct in de rivier loost, en met fondsmanagers die deze ondernemingen in de portefeuille hebben. Indien ondernemingen en/of fondsmanagers niet aan de criteria kunnen voldoen, worden deze uitgesloten van belegging. Op deze uitsluitingslijst staan voornamelijk ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens, zoals clustermunitie en kernkoppen.

Aanvullend aan de uitsluitingslijst hanteert het fonds een 'avoidance lijst'. Hierop staan vooral ondernemingen waarbij langdurige engagement geen resultaat heeft opgeleverd. Mochten deze ondernemingen toch wel de gewenste verbeteringen laten zien, dan worden zij weer van de avoidance lijst afgehaald. In de discretionaire portefeuilles van het fonds zullen vanaf medio 2017 de ondernemingen op de avoidance lijst worden uitgesloten van belegging.

Zowel de uitsluitingslijst als de avoidance lijst worden minimaal jaarlijks geëvalueerd.

Actief aandeelhouderschap

ENGAGEMENT

Kempen voert een dialoog op verschillende niveaus: wij gaan in gesprek met fondsmanagers, met ondernemingen waarin wij namens onze beleggingsfondsen of klanten beleggen en met andere stakeholders, waaronder klanten, kredietbeoordelaars, aanbieders van benchmarks, het maatschappelijk middenveld (inclusief NGO's) en andere vermogensbeheerders. Wij geloven dat wij onze impact vergroten en onze rol als betrokken aandeelhouder versterken wanneer wij rechtstreeks de dialoog aangaan met de bedrijven en fondsmanagers waarin wij beleggen. Daarnaast gelooft Kempen in de kracht van collectief engagement. Door samenwerking met andere beleggers en fondsmanagers kunnen we meer invloed uitoefenen met onze engagementactiviteiten.

ENGAGEMENT MET ONDERNEMINGEN

De engagementactiviteiten van Kempen richten zich op de ernstigste ESG-problemen. Dit houdt in dat wij ons concentreren op ondernemingen die de Global Compact van de VN duidelijk en structureel schenden en geen duidelijke strategie hebben voor het beperken van toekomstige schendingen. Dit is een aanzienlijk operationeel en/of reputaties risico voor de onderneming. Daarnaast selecteren wij gevallen waarin ondernemingen direct betrokken

zijn bij schendingen en zich in een positie bevinden om hierop invloed uit te oefenen. Wij beoordelen of er een realistische kans bestaat dat engagement een positieve impact heeft op de activiteiten van de onderneming.

Aan de hand van de input van MSCI ESG Research en onze eigen analyses worden engagementdoelen vastgesteld. De doelen hebben betrekking op: beleidsontwikkeling, verbetering van transparantie, toetsing en verbetering van huidige omstandigheden en deelname aan sectorinitiatieven. Het doel van engagement is waarde creëren, zowel voor het bedrijf en de aandeelhouders, als voor de maatschappij. Kempen past daarbij een thematische benadering toe om de engagementstrategie gefocust te kunnen toepassen. Zo stellen wij bijvoorbeeld klimaatverandering, controversiële arbeidsomstandigheden, mensenrechten en maatschappelijke en milieuproblemen in de mijnbouwsector ter discussie. De thematische aanpak zal later in dit rapport verder worden toegelicht.

ENGAGEMENT MET FONDSMANAGERS

Onze engagementactiviteiten met externe fondsmanagers (zowel actieve als passieve strategieën) worden uitgevoerd door het multimanagementteam (dat externe managers selecteert) in samenwerking met het responsible-investmentteam. Hierbij ligt de nadruk op het

verantwoorde beleggingsbeleid van de fondsmanagers, de implementatie daarvan en de informatieverstrekking. We stimuleren managers om best practices op het gebied van verantwoord beleggen te implementeren. Kempen screent de posities in de externe portefeuille en bespreekt mogelijke controversiële beleggingen met de fondsmanager. Wij moedigen de externe fondsmanager aan om als aandeelhouder een dialoog aan te gaan met deze ondernemingen.

Screening van uw beleggingen

Op kwartaalbasis wordt een screening gedaan van uw beleggingen om een beeld te vormen van de ESG-karakteristieken en veranderingen hierin. De uitkomsten van de screening worden gebruikt om aan u te rapporteren, om de dialoog aan te gaan met portefeuille managers en om te bepalen of er mogelijk nieuwe engagement thema's voorkomen. De grafieken tonen een overzicht van de ESG prestaties van de onderliggende ondernemingen in uw portefeuille. De grafieken geven een weergave van de bedrijven die binnen het universum vallen van MSCI ESG Research. De ESG-ratings in deze grafiek zijn alleen voor bedrijven van toepassing, dus aandelen en bedrijfsobligaties. Dit betekent dat o.a. geldmarktinstrumenten (zeer kortlopende leningen), hypotheek en staatsobligaties niet zijn opgenomen. De bovenste grafiek toont de MSCI ESG ratings van de onderliggende ondernemingen. De onderste grafiek laat zien welk percentage van de onderliggende ondernemingen voldoet aan de principes van de UN Global Compact.

ESG Rating

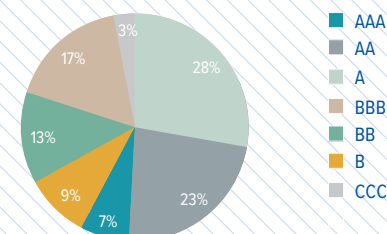
De ESG is een vooruitblikkende beoordeling van materiële kwesties. Bedrijven krijgen een ESG-rating op basis van een zevenpuntsschaal ('AAA–CCC') waarbij een AAA rating zeer goed is en CCC zeer slecht. De ESG-ratings geven aan in hoeverre bedrijven aan ESG-gerelateerde risico's blootstaan en in hoeverre het management de capaciteit heeft om deze risico's te beperken. Van ondernemingen met een hoger risicoprofiel wordt vereist dat zij over betere systemen beschikken om die risico's te beheren. De ESG rating is een relatieve score per sector, het is dus mogelijk dat een redelijk presterende onderneming in een duurzame sector een lagere rating krijgt dan een goed presterende onderneming in een vervuilende sector.

UN Global Compact Compliance Screen

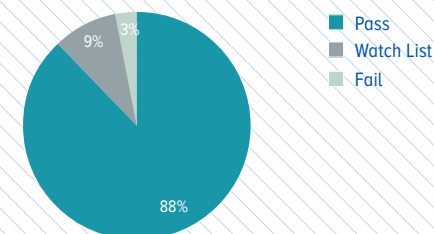
Deze screening geeft aan of een onderneming de principes van het UN Global Compact naleeft. De classificatiemogelijkheden zijn Fail, Watch List of Pass (leeft niet na; in de gaten houden; of leeft wel na).

PORTFOLIO SCREENING PER MANAGER

Overall ESG Rating

UN Global Compact

Bron: MSCI ESG Research, portefeuille-gegevens per 31 mei 2017

Onderstaande tabel toont de managers in uw portefeuille en geeft een overzicht van het aantal ondernemingen dat op verschillende criteria negatief scoort.

Uitsluitingen

De uitsluitingslijst bevat hoofdzakelijk ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Actief beheerde fondsen mogen niet beleggen in deze ondernemingen. Passief beheerde fondsen kunnen wel een (bescheiden) positie hebben in deze ondernemingen. Dit is afhankelijk van uw ESG beleid dat in het vorige hoofdstuk is omschreven.

Avoidancelijst bedrijven

De avoidancelijst bevat ondernemingen die ESG criteria zoals de Global Compact hebben geschonden in combinatie met een lage ESG rating en niet open staan voor engagement. We streven er naar om niet te beleggen in deze ondernemingen, het verschilt echter per manager op welke wijze hier invulling aan wordt gegeven (uitsluiting of engagement).

BELEGGINSFONDSEN	ONDERNEMINGEN MET EEN UNGC 'FAIL' STATUS	ONDERNEMINGEN MET EEN UNGC 'CCC' ESG RATING	UITSLUITINGEN	AVOIDANCE LIJST BEDRIJVEN	ASSET TYPE
Northern Trust Global REIT Unit A	0	8	0	0	Equity
IPM Mandaat RAFI VS	5	39	0	5	Equity
Vanguard Japan Stock Index Fund I EUR	1	5	0	1	Equity
IPM Mandaat RAFI Europa	9	5	0	1	Equity
Vanguard European Stock Index Fund I EUR	8	3	0	0	Equity
Vanguard Em Markets Stock Index Fund	13	71	3	10	Equity
db x-trackers MSCI Europe Small Cap ETF	2	4	0	1	Equity
Northern Trust All Country Asia ex Japan	4	58	4	6	Equity
Vanguard Institutional Index Fund Plus	4	25	7	4	Equity
iShares Eur IG Corp.Bond Index Fund A	69	63	4	3	Fixed Income
LGIM Euro Corporate Bond Fund A	10	12	0	0	Fixed Income
SLI European Corporate Bond Fund Cl. D	16	28	0	0	Fixed Income
Lazard Em. Markets Unrestricted Fund	1	2	0	2	Fixed Income

Inleiding bij onze thematische aanpak

Veel multinationals lopen in hun bedrijfsvoering tegen uitdagingen aan op het gebied van milieu, sociaal beleid en goed ondernemingsbestuur (ESG). Het is echter onmogelijk om een intensieve en constructieve dialoog te voeren met alle ondernemingen waarin Kempen en haar externe fondsmanagers beleggen. Daarom kiezen wij voor een thematische aanpak en richten wij onze inspanningen op een aantal specifieke thema's, sectoren en ondernemingen. De thema's worden zorgvuldig gekozen op basis van de behoefte van onze klanten en de maatschappij, waarbij wij ook meewegen of wij invloed kunnen uitoefenen. Wij zijn ervan overtuigd dat een engagementproces met een duidelijke focus een grotere impact op de langetermijnbedrijfsvoering heeft. Onze thema's worden ieder jaar herzien en geactualiseerd.

In 2016 legden wij in onze dialoog met ondernemingen de nadruk op onze kernthema's klimaatverandering, mensenrechten, arbeidsomstandigheden en corruptie. Vooruitkijkend naar de tweede helft van 2017 en 2018 hebben wij in dit rapport ook een lijst opgenomen van opkomende thema's die mogelijk ook een kernthema kunnen worden, zoals cyberveiligheid en gegevensbescherming, biodiversiteit, waterschaarste, dierproe-

ven, bio-industrie en het gebruik van antibiotica. In het hoofdstuk 'Opkomende thema's' noemen wij thema's die wij in 2017 ook nader gaan verkennen, zoals de bijdrage van ondernemingen aan de Sustainable Development Goals (SDG's), fiscale kwesties en diversiteit. Wij blijven de ontwikkelingen op deze gebieden volgen en voeren overleg met onze klanten om te zien of zij in de nabije toekomst nieuwe kernthema's willen toevoegen.

Kempen gaat niet alleen een dialoog aan met afzonderlijke ondernemingen, externe fondsmanagers en andere belanghebbenden. Wij blijven ook actief deelnemen aan collectieve engagementinitiatieven. Samen met andere financiële instellingen moedigen wij ondernemingen aan om steeds duurzamer te presteren. Wij nemen deel aan collectieve engagementinitiatieven om onze engagementactiviteiten meer impact te geven en doeltreffender te maken. Dit zijn initiatieven waarbij een groep beleggers gezamenlijk in dialoog gaat met een groep ondernemingen, een fondsmanager of een sector over schendingen van ESG-criteria. Deze initiatieven kunnen worden georganiseerd via het PRI-platform of samen met een groep van beleggers die in hetzelfde thema geïnteresseerd zijn.

In dit rapport zijn in totaal vier thematische engagementpapers en vijf bedrijfsspecifieke engagement factsheets opgenomen. De engagement factsheets gaan over ondernemingen waarmee wij een directe dialoog gevoerd hebben.

KLIMAAT-
VERANDERING

CORRUPTIE

MENSENRECHTEN

ARBEIDSSOMSTAN-
DIGHEDEN

Themapaper Klimaat

Materialiteit van het thema

Klimaatverandering kan worden gedefinieerd als een verandering in het klimaat die (i) direct of indirect wordt toegeschreven aan menselijke activiteiten, (ii) de samenstelling van de atmosfeer wijzigt en (iii) naast natuurlijke klimaatwisselingen wordt waargenomen gedurende vergelijkbare perioden (definitie uit het Raamverdrag van de VN inzake Klimaatverandering (UNFCCC, 1992)). De uitstoot van broeikasgassen als gevolg van menselijke activiteit vormt een belangrijke oorzaak van klimaatverandering, dit zien wij in steeds sterkere mate. De huidige CO₂-uitstoot leidt wereldwijd onder meer tot een stijging van de gemiddelde lucht- en zeewatertemperatuur, met als gevolg dat sneeuw en ijs smelten. Hierdoor stijgt de zeespiegel wereldwijd, verzuren oceanen en veranderen lucht- en zeestromingen. Klimaatverandering kan aanzienlijke gevolgen hebben voor natuurlijke en menselijke systemen en vormt daarom een materieel risico voor de wereldeconomie. Landen, ondernemingen en beleggers onderkennen dat klimaatverandering een urgente en mogelijk onomkeerbare bedreiging voor de menselijke samenleving en de planeet vormt. Aan klimaatverandering kleven echter niet alleen risico's, klimaatverandering biedt ook kansen: landen moeten aanpassingen doorvoeren in de richting van een CO₂-arme economie. Daarvoor zijn investeringen nodig en moet er samengewerkt worden door de publieke en private sector. Een belangrijke doelstelling van ons was om in 2016 meer inzicht te krijgen in de gevolgen van beleggingen in ondernemingen die duidelijk bijdra-

gen aan klimaatverandering. Wij willen dit in onze bedrijfsanalyses gaan meenemen. Deze doelstelling blijft ook in de nabije toekomst bovenaan onze prioriteitenlijst staan.

Maatregelen van overheden en toezichhouders op het gebied van klimaatverandering:

- Het Klimaatakkoord tijdens de Klimaatconferentie van Parijs (COP21) en verdere ontwikkelingen in 2016 tijdens de COP22 in Marrakesh.
- Het akkoord is momenteel door 194 landen ondertekend en door 145 partijen geratificeerd. Het Klimaatakkoord van Parijs roept de ratificerende partijen op om Nationaal Vastgestelde Bijdragen (NDC's) op te stellen en zich tot het uiterste in te spannen om hun CO₂-voetafdruk te verkleinen. Veel overheden vertalen de beloftes van Parijs al in wetgeving. Het Akkoord van Parijs vormt een nieuwe marsroute voor de wereldwijde klimaatinspanningen: alle landen van de wereld gaan de uitdaging samen aan.
- In 2016 is in Frankrijk de Energietransitiewet voor Groene Groei in werking getreden. Deze wet verplicht beursgenoteerde ondernemingen om informatie te verstrekken over hun CO₂-uitstoot en maakt het voor institutionele beleggers gemakkelijker om hierover te rapporteren. De wet heeft aanzienlijke gevolgen voor Franse investeerders. Naar verwachting zullen meer Europese overheden het Franse voorbeeld volgen;
- Overheden hebben zich wereldwijd niet alleen gericht op beperking van klimaatrisico's, maar hebben ook de ontwikkelingen op het gebied

van duurzame energie en de overgang naar een CO₂-arme economie ondersteund. In 2016 boekte de duurzame energiec capaciteit een recordtoename: op jaarbasis werd 161 gigawatt (GW) aan capaciteit toegevoegd. Ten opzichte van 2015 nam de wereldwijde capaciteit toe met bijna 9%. De wereld heeft de productiecapaciteit voor duurzame energie op jaarbasis opnieuw sterker uitgebreid dan (per saldo) de capaciteit voor alle fossiele brandstoffen bij elkaar. In 2016 betrof naar schatting bijna 62% van de netto uitbreiding van de wereldwijde energieproductiecapaciteit duurzame energie.²

Internationale organisaties en financiële instellingen:

- Het klimaat speelt een prominente rol in de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties;
- Een groeiend aantal financiële instellingen wordt zich bewust van klimaatrisico's en de kansen die klimaatverandering en energietransitie bieden. Daarom heeft de Financial Stability Board (FSB), een internationale financiële toezichhouder, medio 2016 een nieuwe taakgroep ingesteld: de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Deze taakgroep doet aanbevelingen voor klimaatgerelateerde rapportagestandaarden in alle aangesloten landen

.....
² Bronnen: IRENA Renewable Capacity Statistics 2017 en Bloomberg New Energy Finance

INTERNATIONALE VERDRAGEN EN INITIATIEVEN

- Klimaatakkoord van Parijs (COP21), 2015
- Verklaring van Rio inzake Milieu en Ontwikkeling (het Raamverdrag van de VN inzake klimaatverandering (UNFCCC)), 1992
- Kyotoprotocol (inzake beperking van de CO₂-uitstoot), 1997
- Amerikaanse Clean Air Act (inzake schone lucht), 1963/2009 (uitbreiding)
- Amerikaanse Recovery and Reinvestment Act (stimuleringspakket gericht op economisch herstel en meer investeringen), 2009

DIVERSE INITIATIEVEN OP HET GEBIED VAN KLIMAATVERANDERING EN SCHONE ENERGIE:

- Caring for Climate (UN Global Compact samen met UNEP en het secretariaat van de UNFCCC)
- US Clean Power Plan (EPA)
- Carbon Tracker
- Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC)
- Werkgroep van de Principles for Responsible Investment (PRI) voor klimaatlobby
- Climate Change Working Group (een initiatief van UNEP Finance)
- US-China Climate Change Working Group (2013)
- Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD)

Onze acties en resultaten

Actief lidmaatschap

- Wij zijn actief lid van de Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC).

Dialogoer over CO₂-uitstoot

- **Evaluatie:** wij hebben in onze investeringen de sectoren met grote CO₂-voetafdruk in kaart gebracht.
- **Berekening:** we ontwikkelen een framework om de carbon footprint van onze interne fondsen te berekenen en blijven deze monitoren.
- **Engagement:** in sectoren met een hoge CO₂-uitstoot zijn wij met de meeste CO₂-intensieve ondernemingen uit onze portefeuilles een dialoog aangegaan waarin de belangrijkste onderwerpen zijn: meting van de voetafdruk van de onderneming, beleidsontwikkeling en formulering van CO₂-reductiedoelstellingen. Wij hebben ondernemingen benaderd in CO₂-intensieve sectoren zoals nutsvoorzieningen, kunstmest, olie & gas en mijnbouw.

Stemgedrag

- Wij hebben op de aandeelhoudersvergadering (ava) overeenkomstig onze overtuigingen gestemd waar het de mate van informatieverzorging en het formuleren van klimaatdoelstellingen betrof. Zo hebben wij bijvoorbeeld vóór het 'Aiming for A'-voorstel gestemd bij de ava van Rio Tinto en vóór het 'Follow This'-voorstel bij de ava van Shell.

Methodologie meten van de absolute CO₂-voetafdruk en de CO₂-intensiteit

Voor het meten van de CO₂-voetafdruk maken wij gebruik van de volgende methodologie:

Absolute CO₂-uitstoot: Scope 1 en 2. Gemeten in tonnen CO₂.

Scope 1: De directe CO₂-uitstoot als gevolg van eigen activiteiten. Dit is de meest recente gerapporteerde of geraamde uitstoot van broeikasgassen op basis van bronnen die eigendom zijn van, of worden gecontroleerd door, de onderneming. Dit betreft vooral de directe verbranding van brandstoffen in bijvoorbeeld ovens of voertuigen.³

Scope 2: De indirecte uitstoot van CO₂ veroorzaakt door de productie van ingekochte energie. Dit is de meest recente gerapporteerde of geraamde uitstoot van broeikasgassen door de onderneming die het gevolg is van de opwekking van door de onderneming ingekochte elektriciteit.³

³ Naarmate de gegevenskwaliteit beter wordt, zal het op een gegeven moment in de toekomst ook mogelijk zijn om Scope 3-gegevens te gaan gebruiken.

Scope 3: Overige indirecte uitstoot van CO₂.

Dit is de uitstoot van broeikasgassen door de onderneming, inclusief indirecte uitstoot als gevolg van activiteiten zoals zakenreizen, distributie van producten door derden en gebruik van producten van een onderneming (bijvoorbeeld door klanten). Een voorbeeld van de Scope 3-uitstoot in de automobiellindustrie is de CO₂-voetafdruk van alle door de onderneming geproduceerde en door klanten gebruikte auto's. Wij onderkennen dat de kwaliteit van de rapportage over Scope 3-emissies in veel gevallen nog relatief gering is.

CO₂-intensiteit:

$$\text{Intensiteit} = \frac{(\text{CO}_2 - \text{uitstoot Scope 1 + 2, 3} - \text{jaars gemiddelde}) \text{ van jaar } X}{\text{Omzet in jaar } X}$$

Onze doelstelling luidt om de CO₂-voetafdruk van ondernemingen te blijven volgen en een dialoog aan te gaan met de zwaarste uitstoters in CO₂-intensieve sectoren (zoals wordt toegelicht in het engagementfact sheet over Yara International).

Engagementdoelen

Het langverwachte rapport van de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) geeft richtlijnen hoe financiële marktpartijen klimaatgerelateerde risico's kunnen beheren en toelichten. De bevindingen worden door de Europese Unie geëvalueerd en mogelijk opgenomen in het wettelijke EU-raamwerk. Wij verwachten dit raamwerk als basis te gaan gebruiken in onze sectorbrede dialoog met ondernemingen, om te kunnen aandringen op nog meer transparantie op het klimaatfront.

Daarnaast verwachten wij dat het onderwerp klimaatverandering binnen de diverse beleggingscategorieën geleidelijk meer aandacht krijgt. Wij streven ernaar om in al onze beleggingsproposities transparanter te zijn over de klimaatimpact van onze fondsen.

COLLECTIEF ENGAGEMENT

Kempen ondersteunt klimaatveranderingssinitiatieven in diverse sectoren. Klimaatverandering is een complexe kwestie die beter aangepakt en beheerst kan worden als belanghebbenden samenwerken. Binnen de IIGCC-werkgroep ondersteunen wij de dialoog met de staalsector. Binnen Materialen is dit een van de subsectoren met de hoogste CO₂-uitstoot.

Daarnaast ondertekende Kempen een brief aan de G7-landen waarin overheden werden opgeroepen om in mei 2017 in Taormina (Italië) achter het Akkoord van Parijs te blijven staan. De brief onderstreept het belang van de implementatie van de klimaatplannen conform het Akkoord van Parijs, de afstemming van klimaatgerelateerd beleid en klimaatsubsidies en de noodzaak om voor een breed rechtsgebied klimaatgerelateerde financiële rapportageraamwerken in te stellen (zoals het TCFD beoogt). De brief werd ondertekend door een groep institutionele langetermijnbeleggers die gezamenlijk 7 biljoen dollar beheren.

Een voorbeeld van engagement Boardwalk REIT

BEWEEGREDEKENEN VOOR ENGAGEMENT

Benchmarking wijst uit dat de CO2-intensiteit van de vastgoedportefeuille van Boardwalk aanzienlijk hoger is dan die van Canadese sectorgenoten. Hiervoor zijn meerdere verklaringen:

- Het strenge klimaat in de gebieden waar de woningcomplexen liggen (in de winter ligt de temperatuur hier ver onder nul);
- De relatief CO2-intensieve energiebronnen (onder meer steenkool) die Boardwalk voor zijn gebouwen gebruikt.

ENGAGEMENTDOELEN

Opties om gebouwen energie-efficiënter te maken zijn een betere isolatie of de inkoop van energie uit bronnen die minder CO2-intensief zijn.

Betere isolatie van gebouwen

- De vereiste investeringen om het niveau en de kwaliteit van de isolatie van huurpanden te verbeteren komen voor rekening van de verhuurder, terwijl de voordelen (lagere energierekening) ten goede komen aan de huurders. Een oplossing voor dit dilemma zou kunnen zijn dat de verhuurder en de huurders (met inbegrip van eventuele nieuwe huurders binnen de terugverdienperiode van de investeringen in isolatie) de verbeteringen samen financieren. Zo heeft ook de verhuurder baat bij een lager energieverbruik. Tot nu toe zijn huurders nauwelijks bereid geweest tot dergelijke innovatieve initiatieven, mede omdat die waarschijnlijk voor hen gepaard gaan met aanzienlijke overlast (lawaai, tijdelijke verhuizing tijdens isolatiewerkzaamheden).
- Kempen Capital Management blijft er bij Boardwalk op aandringen om over dit onderwerp met huurders in discussie te gaan. Een optie is dat Boardwalk groene innovatie van zijn vastgoed opneemt in het algehele onderhoudsschema van zijn vastgoedportefeuille.

Wijziging van energiemix van gebouwen

- Een andere mogelijkheid om de CO2-voetafdruk van Boardwalk te verminderen, is dat de energie voor de gebouwen betrokken wordt uit andere bronnen. Dit leidt vermoedelijk wel tot hogere energiekosten.
- Als de Canadese regering nieuwe regelgeving invoert die REIT's ertoe verplicht om schonere energie te gebruiken, is Boardwalk gedwongen over te stappen op andere, schonere energiebronnen. Om overheden tot actie aan te zetten, bundelt Kempen Capital Management veelal de krachten met andere beleggers. In augustus 2016 deden wij, samen met meer dan 120 andere beleggers, een dringende oproep aan de leiders van de G20 om het klimaatakkoord van Parijs dit jaar te ratificeren. Meer informatie is online beschikbaar.

ENGAGEMENTRESULTATEN

Na intensieve besprekingen bleef het management bij zijn standpunt dat een betere isolatie van gebouwen of wijziging in de energiemix financieel niet rendabel zou zijn en dat de risico's beperkt waren.

Per 1 januari 2017 is in de provincie Alberta een CO2-heffing van kracht geworden. Doel is de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Over alle CO2-uitstoot is een heffing verschuldigd van USD 20 per ton in 2017 en USD 30 per ton in 2018. De regering van Alberta heeft berekend dat hierdoor een gemiddeld tweepersoonshuishouden USD 124 per jaar meer kwijt is aan aardgas (Boardwalk betaalt de aardgaskosten voor huurders van zijn panden) en USD 134 per jaar aan brandstof. Door deze nieuwe heffing rapporteerde Boardwalk bij de presentatie van de cijfers over het vierde kwartaal een daling van het netto operationeel resultaat met 20%.

ONDERNEMING

Boardwalk REIT ('Boardwalk') is een Canadese vastgoed-maatschappij die appartementencomplexen in Canada ontwikkelt, bezit en exploiteert, met name in gebieden met een vrij streng klimaat zoals Calgary en Edmonton in de provincie Alberta, Canada.

ISSUE

Boardwalk scoorde heel slecht op CO2-intensiteit: deze lag ruim twee keer de standaardafwijking boven het niveau van sectorgenoten.

FEITEN

Bij vastgoed valt er nog veel te winnen op het vlak van energieverbruik en CO2-voetafdruk: volgens het IPCC is vastgoed verantwoordelijk voor 32% van het wereldwijde energieverbruik en 33% van de wereldwijde CO2-uitstoot.

MATERIALITEIT

Naast positieve milieu-effecten zijn er ook diverse economische redenen voor vastgoedondernemingen om hun CO2-prestatie te verbeteren.

- Een efficiënt energieverbruik verlaagt de directe exploitatie-kosten.
- Milieuvriendelijke gebouwen hebben een duidelijk concurrentievoordeel. Dit betekent een hogere bezettingsgraad en dus hogere huur-opbrengsten.
- De kans dat portefeuilles aan striktere milieuvoorschriften voldoen, is groter bij meer energie-efficiënte gebouwen. In de toekomst hoeft dan wellicht minder geïnvesteerd te worden om aan nieuwe regelgeving te voldoen.

MSCI ESG RESEARCH

UN Global Compact: Pass
ESG-rating: BBB

Een voorbeeld van engagement

Yara International

BEWEEGREDEKEN VOOR ENGAGEMENT

De productie van meststoffen is een zeer CO₂-intensief proces. De CO₂-voetafdruk van de onderneming draagt aanzienlijk bij aan die van het fonds dat een belang in deze onderneming heeft. Om deze reden werd contact met de onderneming opgenomen, om te bekijken hoe klimaatrisico's kunnen worden beperkt en kansen te benutten.

ENGAGEMENTRESULTATEN

Kempen is in de winter van 2016 begonnen met het engagementproces met Yara International. In een reeks gesprekken werden de volgende mijlpalen besproken en gerealiseerd:

- het CO₂-beleid van Yara International en ambitieuze doelen voor vermindering van de uitstoot (tegen 2010 als basisjaar);
- aanvullende projecten die kunnen bijdragen aan vermindering van de CO₂-voetafdruk en ook economisch interessant kunnen zijn voor Yara (o.a. projecten voor de modernisering van fabrieken om de energiekosten te verlagen, met een terugverdienperiode van 1 tot 3 jaar);
- Yara behoort tot de koplopers in CO₂-initiatieven binnen de sector;
- acquisitie van greentechbedrijven om de intern beschikbare technologie te verbeteren;
- de eigen methodiek van Yara om de totale CO₂-voetafdruk van producenten van meststoffen te meten;
- initiatieven van Yara om boeren CO₂-bewust te maken;
- vaststelling van nieuwe doelen voor vermindering en transparante verslaggeving daarover.

ENGAGEMENTDOELEN

Toetsing en verbetering van de huidige omstandigheden
Kempen blijft de inspanningen van Yara volgen. De belangrijkste doelstelling van ons klimaat-engagement is dat de onderneming realistische doelen stelt en de voortgang en de haalbaarheid bewaakt. Yara werkt al langere tijd met doelen en Kempen stimuleert het gebruik van nieuwe technologieën die Yara ontwikkelt. Technologieën voor de afvang van CO₂ zijn ook potentieel interessant. Kempen blijft in contact met de onderneming om de pijnlijn van projecten en de initiatieven ter vermindering van de CO₂-uitstoot te volgen.

Transparantie

Een belangrijk doel qua vermindering van CO₂-risico's en benutting van kansen is transparantie. Yara is al behoorlijk transparant. De onderneming brengt verslag uit over de CO₂-voetafdruk en laat dit door een externe partij verifiëren.

We blijven de onderneming stimuleren om de positie als voortrekker binnen de sector te verstevigen en met best practices in verslaggeving een voorbeeldfunctie te vervullen voor andere producenten van meststoffen.

ONDERNEMING

Yara International is een Noorse producent van meststoffen.

ISSUE

Hoge CO₂-voetafdruk van productieprocessen.

FEITEN

Stikstofhoudende meststoffen zijn van essentieel belang voor een duurzame landbouw en de groeiende wereldbevolking. De productie, het transport en het gebruik door boeren zijn zeer CO₂-intensief.

De CO₂-voetafdruk van de productie van meststoffen bestaat uit de volgende componenten:

- grondstoffen en energie;
- productie;
- transport;
- teelt en oogst;
- consumptie;
- afvang.

In elke fase kunnen maatregelen worden genomen om de totale CO₂-voetafdruk van meststoffen te verminderen.

MATERIALITEIT

Overtreding Milieustandaarden:

UN Global Compact, principes 7 en 8

Betrokkenheid van de onderneming

De onderneming is actief in een zeer CO₂-intensieve sector.

Risico

Nieuwe klimaatwet- en regelgeving

MSCI ESG RESEARCH

UN Global Compact: Pass
ESG Rating: BBB

Themapaper Corruptie

Materialiteit van het thema

Corruptie kan worden gedefinieerd als misbruik van toevertrouwde macht voor persoonlijk gewin. Corruptie betekent dat middelen onrechtmatig worden gebruikt, waardoor de kwaliteit van geleverde diensten en gebruikte materialen ernstig in het gedrang komt. Zowel het omkopen van een overheidsfunctionaris als het omkopen van een onderneming kan als corruptie worden gezien.

Corruptie vormt een schending van het VN-verdrag tegen corruptie, dat ook is opgenomen in principe 10 van de UN Global Compact. Hier staat: 'Ondernemingen dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.' Corruptie wordt ook genoemd in richtlijn VII van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. Betrokkenheid bij corruptie kan voor ondernemingen aanmerkelijke financiële en reputatierisico's opleveren. Grote corruptieschandalen kunnen tot omvangrijke verliezen lijden. Directe kosten zijn bijvoorbeeld boetes en dwangsommen. Maar er zijn ook indirecte kosten, zoals juridische kosten en nalevingskosten, blokkering van de toegang tot markten, minder mogelijkheden

voor transacties zoals aandelenemissies en kosten om de reputatie te herstellen. Verder kunnen ondernemingen die bij corruptie betrokken zijn op een zwarte lijst worden geplaatst door internationale organisaties zoals de Wereldbank, of door landen waarin deze ondernemingen werkzaam zijn. Daardoor komt er aan corruptie een nog hoger prijskaartje te hangen. Als ondernemingen de risico's negeren en weigeren hun anti-corruptiesystemen te verbeteren, kunnen schendingen niet alleen een financieel risico vormen voor de onderneming zelf, maar ook voor belanghebbenden, zoals Kempen.

INTERNATIONALE VERDRAGEN, WETGEVING EN INITIATIEVEN

- Het VN-verdrag tegen Corruptie, 2003
- Het OESO-Verdrag tegen Omkoping van Buitenlandse Ambtenaren bij Internationale Handelstransacties, 1997
- Het Inter-Amerikaans verdrag ter Bestrijding van Corruptie, 1996
- De Verdragen van de Raad van Europa inzake Corruptie, 1997-1999
- Het Verdrag van de Afrikaanse Unie inzake het Voorkomen en Bestrijden van Corruptie, 2003
- De Amerikaanse Dodd-Frank Act, 2012 (inzake rapportageplicht en transparantie)
- De Transparantierichtlijn van de EU, 2013

DIVERSE INITIATIEVEN OP HET GEBIED VAN CORRUPTIEBESTRIJDING EN TRANSPARANTIE:

- CleanGovBiz Initiative (OESO-initiatief voor de bestrijding van corruptie door overheden)
- World Economic Forum's Partnering Against Corruption Initiative (PACI)
- Extractive Industry Transparency Initiative, EITI (transparantie-initiatief voor de grondstoffenwinning)
- UN Global Compact Working group on the 10th Principle
- Anticorruption Working Group (G20)

Acties en resultaten

Kempen heeft de afgelopen jaren een aantal ondernemingen op het onderwerp corruptie aangesproken. Ons engagement heeft ertoe geleid dat de anti-corruptiesystemen van deze ondernemingen aanzienlijk verbeterd zijn. Uit onderzoek is gebleken dat grote corruptieschandalen een katalysator kunnen vormen voor hervormingen. De hieruit voortvloeiende veranderingen kunnen een impuls geven aan anti-corruptieprogramma's en de kans op toekomstige overtredingen beperken. Enkele van de meest strikte anti-corruptieprogramma's zijn te vinden bij ondernemingen die eerder met behoorlijke strafvervolgning geconfronteerd werden. Onze dialoog met ondernemingen over corruptie richt zich op aanscherping van beleid, programma's en monitoringsystemen.

Engagementdoelen

De meeste engagementdoelen voor dit thema richten zich op verbetering van anti-corruptiesystemen bij ondernemingen.

Transparantie

- Verstrek informatie over het anti-corruptieprogramma en de uitvoering daarvan.
- Verstrek informatie over de externe borging van het anti-corruptieprogramma.

Beleidsontwikkeling

- Formuleer en publiceer een robuust anti-corruptiebeleid, waarmee de onderneming zich verplicht om de lokale wetgeving na te leven en een anti-omkoopbeleid in te voeren.
- Ontwerp gedetailleerd beleid voor bijdragen aan politieke partijen en liefdadigheidsorganisaties, smeergeld, giften en reiskosten.
- Neem een anonieme, extern beheerde klokkenluiders-hotline op voor klachten met betrekking tot het anti-corruptiebeleid.

Toetsing en verbetering van de huidige omstandigheden

- Voer het anti-corruptiebeleid concernbreed in.
- Geef alle werknemers training over de gedragscode en geef specifieke werknemers een anti-corruptietraining op maat. Toets werknemers op basis van examens en maak de resultaten openbaar.
- Communiceer het anti-corruptiebeleid en de uitvoering naar werknemers, zakelijke partners en andere belanghebbenden.
- Betaal schadevergoedingen, boetes en schikkingen.

Sectorinitiatieven

De onderneming moet toelichten of zij al dan niet betrokken is bij anti-corruptie-initiatieven (zoals de UN Global Compact) en wordt aangemoedigd om deel te nemen aan bestaande anti-corruptieprogramma's.

Een voorbeeld van engagement

ENI S.p.A

BEWEEGREDEKEN VOOR ENGAGEMENT

Kempen heeft Eni voor engagement geselecteerd om de maatregelen te kunnen beoordelen die de onderneming neemt om corruptie in de bedrijfsvoering te beperken. Het doel van dit engagement is een constructieve dialoog te blijven voeren over de inzet binnen Eni om corruptie te bestrijden en een bijdrage te leveren aan de verbetering van het beleid, de programma's en de resultaten van Eni op het gebied van de bestrijding van corruptie.

ENGAGEMENTDOELEN

Het engagement van Kempen is gericht op verbetering op meerdere terreinen: transparantie, beleidsontwikkeling, toetsing en maatregelen, en stroomlijning met initiatieven op sectorniveau.

Eni is gevraagd om aan te tonen dat het anti-corruptiebeleid, inclusief training, concernbreed wordt ingevoerd.

ENGAGEMENTRESULTATEN

In de afgelopen jaren hebben wij overleg met de onderneming gevoerd over corruptie. Sinds het begin van ons engagement eind 2014 heeft Eni een robuust anti-corruptiebeleid ingevoerd dat als 'best-in-class' in de sector wordt gezien. Eni heeft zich aangesloten bij belangrijke internationale initiatieven tegen corruptie, zoals de anti-corruptie taskforce van de UN Global Compact en de anti-corruptie werkgroep van de OESO. Transparency International heeft Eni uitgeroepen tot een van de meest transparante ondernemingen.

Eni heeft ons ook geïnformeerd over het implementatiemechanisme voor de bestrijding van corruptie en de opleiding van medewerkers, over externe controles (aantal per jaar) en over het due diligence-proces bij externe partijen. Eni heeft daarnaast een groep van 150 interne controleurs. Volgens Eni zijn deze controleurs volledig onafhankelijk.

In 2016 werd Karina Litvack, het enige (niet-uitvoerende) bestuurslid met ervaring op het gebied van duurzaamheid, geschorst als lid van het Controls and Risk Committee. Volgens berichten in de media liep er een onderzoek naar haar vanwege samenzwering tegen de CEO van Eni. Dit was opmerkelijk, want de CEO werd zelf niet geschorst toen er eerder een onderzoek naar hem werd ingesteld. Tijdens ons volgende contactmoment met Eni vroegen wij om opheldering en kregen wij te horen dat het Controls and Risk Committee bepaalt of een bestuurslid tegen wie een onderzoek loopt, zijn functie kan blijven uitoefenen. Om verstrengeling van belangen te vermijden, moest Litvack geschorst worden. Zij werd niet geschorst als bestuurslid en evenmin als lid van het Compensation and Sustainability Committee. Nadat de aanklacht tegen haar werd ingetrokken, hervatte zij haar werkzaamheden als lid van het Controls and Risk Committee.

Kempen is tevreden over de maatregelen die Eni heeft genomen, en blijft de implementatie van het herziene beleid volgen om te kunnen beoordelen of de wijzigingen in het anti-corruptiebeleid het gewenste effect sorteren.

ONDERNEMING

Eni S.p.A. houdt zich bezig met de exploratie en productie van olie en gas, de distributie van gas en de productie van chemicaliën.

ISSUE

Eni is in verband gebracht met talloze corruptiegevallen.

FEITEN

In Italië, Algerije en de VS verrichten de autoriteiten onderzoek naar vermeende corruptie bij Eni en haar dochterbedrijven Saipem en Agip.

MATERIALITEIT

Overtreding

Anti-corruptiestandaarden: UN Global Compact, principe 10.

Betrokkenheid van de onderneming

Eni is zowel direct als indirect via dochterbedrijven betrokken geweest bij corruptiezaken.

Risico

Betrokkenheid bij corruptie levert ernstige reputatierisico's op die de toekomstige bedrijfsvoering negatief kunnen beïnvloeden. De boetes kunnen ook materiële financiële gevolgen hebben.

MSCI ESG RESEARCH

UN Global Compact: Fail
ESG-rating: BBB

Themapaper

Menschenrechten

Materialiteit van het thema

Mensenrechten zijn de basisrechten van ieder individu. Mensenrechten moeten borgen dat ieder mens in menselijke waardigheid en op basis van gelijkwaardigheid kan leven, ongeacht nationaliteit, ras, afkomst enzovoort. Mensenrechten werden voor het eerst vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948). Deze verklaring vormt de basis voor internationale en nationale verdragen wetten en regelgeving. Speciaal VN-vertegenwoordiger John Ruggie presenteerde in 2008 het 'Protect, Respect and Remedy'-beleidskader voor de verhoudingen tussen bedrijven en mensenrechten. Dit beleidskader leidde tot de VN-Richtsnoeren voor het Bedrijfsleven en de Mensenrechten (UNGP), die in 2011 door de VN-Mensenrechtenraad werden bekrachtigd. De UNGP-principes vormen een gezaghebbende standaard voor de naleving van internationale mensenrechtenrichtlijnen door ondernemingen.

De UNGP-principes zijn opgenomen in het ESG beleid van Kempen en haar klanten. Mensenrechtenschendingen door ondernemingen kunnen leiden tot schendingen van de principes 1 en 2 van de UN Global Compact en druisen in tegen richtlijn IV van de OESO-richtlijnen. Mensenrechtenschendingen kunnen ernstige nadelige gevolgen hebben voor ondernemingen en hun stakeholders. Ze vormen ook een financieel en reputatierisico voor Kempen.

INTERNATIONALE VERDRAGEN, WETGEVING EN INITIATIEVEN

- UN Guiding Principles Reporting Framework (rapportageraamwerk op basis van de richtlijnen van de VN)
- Corporate Human Rights Benchmark, CHRB (mensenrechtenbenchmark)

- Publish What You Pay, PWYP (inzake betalingstransparantie)
- Extractive Industry Transparency Initiative EITI (transparantie-initiatief voor de grondstofwinning)
- Voluntary Principles on Security and Human Rights (vrijwillige principes voor veiligheid en mensenrechten)

Onze acties en resultaten

Kempen heeft een dialoog gevoerd met ondernemingen in de sector grondstoffenwinning. Dit is altijd een sector geweest waar, gezien de mogelijke en feitelijke negatieve maatschappelijke en milieu-impact, het meest intensief overleg over het ESG-beleid werd gevoerd. In de grondstoffenwinning worden de rechten van de lokale bevolking niet altijd gerespecteerd: huizen en grond worden onteigend, zonder daadwerkelijke instemming of een passende compensatie. Daar waar de lokale gemeenschappen niet van de grondstofwinning profiteren, leiden deze activiteiten vaak tot maatschappelijke spanningen, corruptie en gewapende conflicten. In deze gevallen kunnen beveiligingspraktijken tot ernstige schendingen van de mensenrechten leiden.

Verandering van gedrag en aansturing is binnen grote multinationale ondernemingen een complex proces dat om een uitvoerige dialoog met belanghebbenden vraagt. Onze engagementinspanningen – ook via collectief engagement - hebben de afgelopen jaren diverse positieve resultaten opgeleverd.

Voorbeelden van succesverhalen:

- een beter mensenrechtenbeleid en toezicht daarop;
- een betere implementatie van mensenrechtenbeleid ten aanzien van de inheemse bevolking en de gezondheid en veiligheid van werknemers.

Voorgestelde engagementdoelen

ESG-kwesties zoals mensenrechtenschendingen spelen met name in de grondstoffenwinning een rol. Belangrijke onderwerpen voor ondernemingen in deze sector zijn met name: gezondheid en veiligheid, contacten met de lokale gemeenschap, corruptie, biodiversiteit, grondgebruik en de uitstoot van broeikasgassen en giftige stoffen. Hieronder worden enkele engagementonderwerpen beschreven.

Transparantie

- Informatie verschaffen over beleid. Rapporteren over impactstudies op het gebied van milieu- en mensenrechten. Wat de toelichting op het mensenrechtenbeleid betreft, worden ondernemingen aangemoedigd om conform het UNGP-rapportageraamwerk te rapporteren.

Beleidsontwikkeling

- Beleid formuleren om mensenrechtenschendingen en milieuovertredingen bij toekomstige activiteiten en specifieke projecten te voorkomen.
- Toetsing en verbetering van de huidige omstandigheden
- Verbetering van de communicatie met de lokale bevolking. Commitment afgeven om een duurzame dialoog met de lokale bevolking aan te gaan. Zij moeten als belanghebbenden beschouwd worden..

Sectorinitiatieven

- Ondernemingen worden aangemoedigd om zich aan te sluiten bij sectorinitiatieven. Naast door de overheid opgelegde regelgeving zijn er ook sectorinitiatieven om de prestaties van de sector Grondstofwinning op milieu- en mensenrechtengebied te verbeteren. Sommige initiatieven richten zich op de financiering van projecten in de grondstofwinning, andere meer op betalingstransparantie. In de bijlage worden de meest prominente initiatieven nader omschreven.

COLLECTIEF ENGAGEMENT: DE UN PRI WERKGROEP VOOR VERBETERING VAN DE MENSENRECHTEN IN DE GRONDSTOFFENWINNING

Eind 2015 trad Kempen toe tot de UN PRI Working Group on Human Rights in the Extractive Sector, een nieuwe werkgroep die zich richt op verbetering van de mensenrechten in de grondstoffenwinning. Samen met zo'n 20 beleggers gingen wij een dialoog aan met 48 ondernemingen uit de grondstoffenwinning om respect voor mensenrechten aan de orde te stellen. Daarbij gebruiken wij de UNGP als engagementraamwerk. Deze dialoog had als overkoepelende doelstelling om de invoering van UNGP aan te moedigen en de informatieverstrekking te verbeteren.

Medio 2017 had de werkgroep aanzienlijke vooruitgang geboekt: bij een aantal ondernemingen uit de sector was er sprake van concrete verbeteringen. In maart 2017 werd de Corporate Human Rights Benchmark (CHRB) geïntroduceerd en door de beleggerscoalitie ondersteund. De CHRB kwam met een analyse van 98 ondernemingen uit drie sectoren met een hoog risicoprofiel, waaronder de sector Grondstoffenwinning.

Het doel is om de database ieder jaar te laten groeien, zodat op termijn de 500 grootste beursgenoteerde ondernemingen gevolgd worden. Ongeveer eenderde van de ondernemingen rapporteerde of er herstelmaatregelen waren getroffen en in welke vorm. Vooraanstaande ondernemingen op dit gebied geven duidelijk inzicht in hun verbeterprocessen en zijn in staat om deze specifiek af te stemmen op de lokale context en het soort incident. Opleidingen

zijn bij veel ondernemingen een zwak punt. De meeste bedrijven bieden aan hun medewerkers slechts een basisopleiding over de gedragscode aan en vrijwel geen enkele onderneming rapporteert over de effectiviteit van de opleidingsactiviteiten. De beleggerscoalitie verwelkomt de opzet van de CHRB, ondersteunt dit initiatief en moedigt ondernemingen aan om de impact van hun beleid op de mensenrechten op basis van het UNGP Reporting Framework toe te lichten.

Themapaper

Controversiële arbeidsomstandigheden

Materialiteit van het thema

Productieve werkgelegenheid en fatsoenlijk werk zijn belangrijke onderdelen van een eerlijke globalisering en vermindering van armoede. De Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) heeft internationale normen opgesteld, de ILO-verdragen, die als gezaghebbende internationale arbeidsnormen worden beschouwd. In alle sectoren en landen kan er bij ondernemingen sprake zijn van arbeidsomstandigheden die strijdig zijn met deze normen: niet alleen in de eigen fabrieken, maar ook in de toeleveringsketen. Er zijn veel soorten controversiële arbeidsomstandigheden, uiteenlopend van kinderarbeid op niet-westerse productielocaties tot gezondheid- en veiligheidskwesties in mijnen.

Omstreden arbeidsnormen kunnen in strijd zijn met de principes 3-6 van de UN Global Compact en de ILO-verdragen. Daarnaast is richtlijn V van de OESO-richtlijnen van toepassing. Ondernemingen met omstreden arbeidsomstandigheden lopen diverse risico's: juridische en regelgevingsrisico's (denk aan boetes), reputatierisico's (denk aan merkenschade) en operationele risico's waaraan financiële consequenties kleven. Als ondernemingen deze problemen niet willen zien of niet weten aan te pakken, kan dit leiden tot financiële risico's voor de desbetreffende onderneming en voor investeerders. Mochten deze risico's zich daadwerkelijk voordoen, dan kan de onderneming in waarde dalen.

Onze acties en resultaten

Kempen spreekt niet alleen voortdurend ondernemingen aan op controversiële arbeidskwesties, maar ook fondsmanagers die deze ondernemingen in portefeuille hebben. Deze dialoog heeft bij individuele ondernemingen tot diverse verbeteringen in beleid en werkpraktijken geleid en tot een sectorbrede verbetering van het arbeidsbeleid.

- Diverse ondernemingen in de portefeuilles van Kempen en haar klanten zijn lid geworden van het Better Cotton Initiative. Het BCI streeft naar een gecertificeerd proces voor de productie van katoen volgens maatschappelijke en milieucriteria.
- Op basis van engagementaanbevelingen hebben ondernemingen de Fair Labour Association (FLA) opdracht gegeven om onafhankelijke onderzoeken in te stellen. De rapportage bevatte relevante punten voor verbetering van de werkomstandigheden van medewerkers.
- Cacaoproducenten hebben systemen geïmplementeerd om kinderarbeid op cacao-plantages te monitoren. Daarnaast hebben zij een certificeringsprogramma opgezet om aan Key Performance Indicators (KPI) op het gebied van arbeidsrechten te voldoen.

INTERNATIONALE VERDRAGEN, WETGEVING EN INITIATIEVEN

Rechtsmiddelen

De Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) beschouwt acht van haar verdragen als 'fundamenteel'. Dit zijn fundamentele principes en rechten op het werk:

- ILO-Verdrag betreffende de vrijheid tot oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht, 1948 (Verdrag nr. 87)
- ILO-Verdrag betreffende de toepassing van de beginselen van het recht zich te organiseren en collectief te onderhandelen, 1949 (nr. 98)
- ILO-Verdrag betreffende gedwongen of verplichte arbeid, 1930 (nr. 29)
- ILO-Verdrag betreffende de afschaffing van gedwongen arbeid, 1957 (nr. 105)
- ILO-Verdrag betreffende de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces, 1973 (nr. 138)
- ILO-Verdrag betreffende het verbod op en onmiddellijk actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid, 1999 (nr. 182)
- ILO-Verdrag betreffende gelijke beloning van mannelijke en vrouwelijke arbeidskrachten voor arbeid van gelijke waarde, 1951 (nr. 100)
- ILO-Verdrag betreffende discriminatie in arbeid en beroep, 1958 (nr. 111)

Initiatieven voor betere werkomstandigheden

- ILO-IFC Better Work initiative (inzake arbeidsomstandigheden in de textielindustrie)
- Fair Labour Association (FLA) (inzake arbeidsomstandigheden in de textiel- en schoenenindustrie)
- SA8000-certificering (inzake eerlijke en fatsoenlijke werkomstandigheden)
- ICTI CARE-proces (ICP) (inzake arbeidsomstandigheden in de speelgoedindustrie)
- The Accord on Fire and Building Safety in Bangladesh (inzake brand- en bouwveiligheid in Bangladesh)

- Ondernemingen hebben informatie verschaft over het mogelijke risico van moderne slavernij in hun sector en over maatregelen die zij nemen om niet bij dergelijke controversiële praktijken betrokken te raken.

Engagementdoelen

Wat de betrokkenheid bij controversiële arbeidsomstandigheden betreft, kan er verschil worden gemaakt tussen directe en indirecte schending. Een onderneming die direct betrokken is, kan de situatie rechtstreeks beïnvloeden omdat het probleem zich voordoet op de eigen werkvloer. De meeste ondernemingen in onze portefeuille zijn echter indirect betrokken bij omstrede arbeidskwesties in de toeleveringsketen. Als de schending indirect is, moet duidelijk worden gemaakt of de overtreding materieel is en of de onderneming in staat is om de situatie te beïnvloeden. Kempen screent ondernemingen in de portefeuille op controversiële arbeidsomstandigheden en richt haar engagementinspanningen met name op ondernemingen die betrokken zijn bij materiële en structurele kwesties waar deze ondernemingen invloed op kunnen uitoefenen.

COLLECTIEF ENGAGEMENT: KINDERARBEID IN CONGOLESE MIJNEN

Begin 2016 besloot Kempen toe te treden tot een collectief engagement-initiatief op het gebied van kinderarbeid in Congolese mijnen. Samen met een groep andere beleggers zijn wij in dialoog gegaan met 13 ondernemingen uit de consumentenelektronica- en auto-industrie. Via dit engagement uiten beleggers hun bezorgdheid over kinderarbeid in kobaltmijnen in de Democratische Republiek Congo ten behoeve van de consumentenelektronica- en auto-industrie. Ons collectief engagement leidde tot een duidelijk

Onze engagementdoelen en aanbevelingen binnen deze thema-aanpak richten zich op de volgende aspecten:

Transparantie

- Wees transparant over de locatie van productiefaciliteiten en leveranciers.
- Maak details openbaar over de invoering van beleid, risicobeoordelingen, audit-resultaten en verbeterplannen; publiceer jaarlijks duurzaamheidsgegevens die kunnen worden vergeleken.

Beleidsontwikkeling

- Ontwikkel een formele aanpak om arbeidsnormen bij alle ondernemingsactiviteiten hoog te houden.
- Stem het bedrijfsbeleid af op de ILO-verdragen en onderschrijf de acht kernverdragen.
- Vraag hetzelfde van leveranciers.
- Zorg voor een anoniem klokkenluidersysteem.

commitment van enkele ondernemingen. Onze volgende doelstellingen hebben betrekking op traceerbaarheid, pijnpunten in de keten en een effectieve respons uit de toeleveringsketen en uit Congo. Kempen heeft onlangs een beleggersverklaring ondertekend die naar de Amerikaanse Securities and Exchange Commission (SEC) is gestuurd in het kader van de Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act en de Conflict Minerals Rule van de SEC. Deze regelgeving moedigt verantwoord beheer en verantwoorde inkoop van grondstoffen uit de Democratische Republiek Congo aan.

Toetsing en verbetering van huidige omstandigheden

- Zorg ervoor dat de verwachtingen op het gebied van de ondernemingsverantwoordelijkheid ook verder in de toeleveringsketen bekend zijn (niet alleen bij de belangrijkste leveranciers).
- Bouw een eerlijke en betrouwbare relatie met leveranciers op.
- Controleer leveranciers proactief op naleving van internationaal vastgelegde arbeidsnormen en ga na of hun uitingen ook conform zijn.

Sectorinitiatieven

- De onderneming neemt deel aan bestaande duurzame (sector)initiatieven (zoals de UN Global Compact, het ICTI CARE-proces en de Fair Labour Association (FLA)). Indien de onderneming hier niet aan deelneemt, moet worden uitgelegd waarom de onderneming niet bij deze initiatieven betrokken is.

Een voorbeeld van engagement Severstal

BEWEEGREDEKEN VOOR ENGAGEMENT

Severstal is een geïntegreerde staalproducent. De kwaliteit van de systemen voor gezondheid en veiligheid (arbo) is een punt van bijzondere aandacht, omdat de onderneming actief is in de zeer arbeidsintensieve staalsector.

ENGAGEMENTRESULTATEN

Kempen is het engagementproces met Severstal in de winter van 2016 begonnen. Belangrijke gespreksonderwerpen waren de corporate governance (meerderheidsaandeelhouder) en arbopraktijken. In een reeks gesprekken werden de volgende mijlpalen gerealiseerd:

- na de explosie in de Vorkutinskaya-mijn in 2013 heeft Severstal een moderniseringsproces in gang gezet;
- de Severnaya-mijn werd ook gemoderniseerd, al kon dit het ongeval niet voorkomen;
- de mijn werd direct na het ongeval verzegeld en dit blijft zo;
- de onderneming gaat twee miljoen dollar aan vergoedingen betalen aan de getroffen gezinnen;
- Severstal heeft een begin gemaakt met de implementatie van maatregelen als uitvloeisel van de explosies in 2016.

Naast dit engagement werkt Kempen ook samen met Severstal op het vlak klimaatrisico. Hierbij wordt het raamwerk van de Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC) gebruikt. Doel van dit engagement is Severstal te bewegen tot samenwerking bij de ontwikkeling van best practices voor CO₂-

verslaggeving en de beperking van de CO₂-risico's binnen de staalsector. Dit wordt in 2017 het tweede doel van ons engagement.

ENGAGEMENTDOELEN

Toetsing en verbetering van de huidige omstandigheden Kempen blijft de inspanningen van Severstal op arbogebied volgen, alsook het commitment tegenover de werk-nemers van de Severnaya-mijn en de Russische regering om het gasdetectiesysteem te verbeteren. Wij blijven de onderneming stimuleren om arbopraktijken in de sector vast te stellen en zo een voorbeeldfunctie voor andere Russische staalproducenten te vervullen.

TRANSPARANTIE

Een belangrijk doel qua beperking van arborisico's is volledige transparantie. Kempen zet de dialoog met Severstal voort om te waarborgen dat de maatregelen die voor de Severnaya-mijn zijn genomen, volledig openbaar worden gemaakt en worden gecommuniceerd binnen de staalsector.

ONDERNEMING

Severstal is een Russische geïntegreerde producent van staal en staalgerelateerde producten.

ISSUE

In de kolenmijn Severnaya, eigendom van Vorkutaugol, een dochterbedrijf van Severstal, deed zich een reeks ontploffingen van methaangas voor. In februari 2016 kwamen hierbij 36 mensen om het leven. In maart 2016 kondigden de Russische autoriteiten aan dat het ongeval werd beschouwd als een natuurramp. De onderneming werd gevraagd om het detectiesysteem voor natuurlijk methaangas te verbeteren. Severstal ging hiertoe over in juli 2016.

FEITEN

2013 – Explosie in Vorkutinskaya-mijn
2016 – Eerste contact van Kempen met Severstal
Maart 2016 – Explosie in Severnaya-mijn

Juli 2016 – Het steenkoolsegment van Severstal vervangt gasveiligheidssysteem in mijngangen na ongeval in Severnaya

MATERIALITEIT

Overtreding
Mensenrechtenstandaarden: UN Global Compact, principe 1
Milieustandaarden: UN Global Compact, principes 7 en 8

Betrokkenheid van de onderneming

De onderneming is actief in een sector waar gezondheid en veiligheid belangrijk zijn, zowel financieel als vanuit het perspectief van de bescherming van mensenrechten.

Risico

Verstoring door ongevallen en reputatierisico

MSCI ESG RESEARCH

UN Global Compact: Pass
ESG Rating: CCC

Een voorbeeld van engagement

First Resources

BEWEEGREDEKEN VOOR ENGAGEMENT

First Resources staat niet op de uitsluitingslijst van Kempen, maar ESG is een belangrijk punt van aandacht. Producenten van palmolie staan bloot aan kritiek vanwege milieufactoren (ontbossing) en sociale aspecten (grondeigendom en arbeidsomstandigheden). In de afgelopen jaren is er veel gesproken over de vaststelling van normen voor de duurzame productie van palmolie. Dit beperkt de aanleg van nieuwe plantages en dus rechtstreeks de financiële perspectieven van zowel de totale palmoliesector als van First Resources. ESG-gerelateerde kwesties zijn steeds een belangrijk onderwerp van gesprek geweest in de dialoog die wij met deze onderneming voeren sinds wij in 2014 een positie hebben genomen in dit bedrijf.

ENGAGEMENTRESULTATEN

First Resources publiceerde in juli 2015 een duurzaamheidsbeleid, inclusief een duidelijk commitment om ontbossing te vermijden en te rapporteren over de implementatie van het beleid. De onderneming gaf aan dat de dialoog met aandeelhouders had bijgedragen aan het besluit om dit nieuwe beleid te formuleren.

De transparantie is duidelijk vergroot. First Resources heeft inmiddels drie voortgangsrapportages gepubliceerd over de implementatie van het beleid. Hierin kwamen openstaande kwesties, de geboekte vooruitgang en de routekaart op weg naar een duurzame palmolieproductie aan de orde. Niet alleen is de transparantie vergroot, er is ook goede vooruitgang geboekt bij de verwezenlijking van de doelstellingen. Twee lopende kwesties

konden in nauwe samenwerking met de RSPO (Roundtable on Sustainable Palm Oil) afgesloten worden. De onderneming is ook flink gestegen op de ranglijst die SPOTT (Sustainable Palm Oil Transparency Toolkit) elke twee jaar opstelt. First Resources staat nu op de 22ste plaats van 50 bedrijven.

Begin 2017 besloten wij onze positie te verkopen. Hiermee versterken wij het ESG-profiel van de portefeuille. Hoewel wij nog steeds in geloven dat engagement bijdraagt aan meer onderling begrip en kan leiden tot verbetering van beleid en gedrag, zijn we geleidelijk kritischer geworden over bepaalde sectoren waar ESG-risico's structureel van aard zijn en slechts voor een deel door engagement beïnvloed kunnen worden.

ENGAGEMENTDOELEN

Ons engagement in 2016 betrof de volgende onderwerpen: certificering van plantages, lopende RSPO-kwesties en arbeidsomstandigheden. Ter illustratie verwijzen we naar het rapport dat Amnesty International in november 2016 publiceerde over arbeidsomstandigheden. Hoewel First Resources niet werd genoemd in dit rapport, namen we contact op met de onderneming om de in het rapport beschreven arbeidspraktijken te bespreken. First Resources was transparant en beantwoordde onze vragen. Dit voorbeeld toont echter ook aan dat ESG-risico's voor ons een actueel onderwerp blijven in de dialoog met de onderneming en met onze aandeelhouders. Wij onderkennen dat wij deze kwesties slechts gedeeltelijk kunnen monitoren en beïnvloeden.

ONDERNEMING

First Resources, beursgenoteerd in Singapore, bezit en exploiteert palmolie-plantages in Indonesië.

ISSUE

First Resources staat op de Watch List van het UN Global Compact: er is kritiek op de palmolie-sector vanwege milieufactoren (ontbossing) en sociale aspecten (arbeidsomstandigheden en grondeigendom).

FEITEN

De productie van palmolie heeft in een aantal gevallen geleid tot ernstige ontbossing en verdrijving van bedreigde diersoorten in tropische landen. Bosrijke gebieden met hoge CO₂-opslaggraad (HCS), natuur-gebieden (HCV) en veengronden moeten niet in ontwikkeling gebracht worden. Indonesië produceert circa 50% van alle palmolie wereldwijd. First Resources heeft hier meer dan 190.000 ha aan palmolieplantages en heeft verklaard dat van de grondvoorraad van 110.000 ha 26% niet wordt ontwikkeld. Tegen de onderneming zijn klachten ingediend vanwege milieu- en sociale aspecten van de winning van palmolie.

MATERIALITEIT

Overtreding

Milieustandaarden: UN Global Compact, principes 1, 7 en 8.

Betrokkenheid van de onderneming

De onderneming is sinds 2008 lid van de Roundtable of Sustainable Palm Oil en rapporteert op zijn website over de vooruitgang op belangrijke punten die door belanghebbenden aan de orde worden gesteld, zoals ontbossing, branden en de ontwikkeling van HCS, HCV en veengebieden.

Risico

Biodiversiteit en klimaatverandering vormen een risicofactor voor bedrijven als First Resources indien nieuwe plantages niet volgens duurzame principes ontwikkeld worden.

MSCI ESG RESEARCH

UN Global Compact: Watch List
ESG-rating: niet beschikbaar

Opkomende thema's

Genetisch gemodificeerde organismen (GGO's)

Het gebruik van Genetisch Gemodificeerde Organismen (GGO's) levert altijd een verhit debat op. Voorstanders voeren aan dat GGO's noodzakelijk zijn om de groeiende wereldbevolking te kunnen voeden. Tegenstanders waarschuwen voor mogelijke ernstige gevolgen voor natuur en biodiversiteit. Kempen belegt namens klanten in ondernemingen uit de chemie- en landbouwsector en doet daarom nader onderzoek naar dit onderwerp en het belang hiervan voor onze beleggers.

Om beter inzicht te krijgen in de voor- en nadelen, hebben wij onlangs een rondetafelgesprek over GGO georganiseerd. Uitgenodigd was een milieuactivist van Greenpeace voor een debat met twee chemiespecialisten. Een van die specia-

listen werkt bij een financiële dienstverlener en richt zich op ondernemingen zoals Monsanto, Syngenta, BASF en Bayer. Er waren veel vragen: Wat is de algemene consensus over de gezondheidsaspecten bij GGO's? Profiteren boeren op de lange termijn wel van het gebruik van gemodificeerde zaden? Staat de biodiversiteit op het spel als boeren op GGO-zaden overstappen? Maakt GGO's inderdaad teelt van gewassen mogelijk in gebieden waar dat bijvoorbeeld door droogte moeilijk is? Wat is er voor internationale regelgeving op het gebied van GGO's?

Op dit moment zetten wij de verschillende visies en standpunten op het gebied van GGO's nog op een rijtje. Wij streven dat dit uiteindelijk tot uitvoeriger ESG-beleid op het gebied van genetisch gemodificeerde organismen zal leiden.

Dierenwelzijn

Dierenwelzijn wordt een steeds belangrijker onderwerp voor beleggers. Het speelt met name een rol in de sectoren landbouw, voedingsmiddelen, chemie en farmacie. Onderwerpen zoals de bio-industrie en dierproeven treden hierbij het meest op de voorgrond. De meeste landen hebben specifieke regelgeving opgesteld die door bedrijven moet worden nageleefd. De inhoud daarvan en de controle op de handhaving varieert echter nogal. Zo zijn de regels op het gebied van dierenwelzijn en de controle daarop, relatief strikt in Europa. In andere regio's, zoals Azië, gelden echter minder strikte normen.

Kempen heeft het onderwerp dierenwelzijn opgenomen in de screening en engagement. De basis voor de screening is de verdragslijst waarop diverse (internationale) verdragen op het gebied van dierenwelzijn zijn opgenomen. Wij blijven met andere ondernemingen in ons universum een dialoog voeren en moedigen striktere normen en meer openheid over dit belangrijke onderwerp aan.

Dierproeven

Wij hebben een dialoog gevoerd met de Amerikaanse speciaalchemicaliën-producent Albemarle en met IFF, een Amerikaanse producent van smaak- en geurstoffen die gebruikt worden in voedingsmiddelen, dranken, huishoudelijke en verzorgingsproducten. Beide ondernemingen hebben verklaard dat

zij aan onze criteria voldoen, maar gaven toe dat ze dit onvoldoende toelichten. Na een uitvoerige dialoog heeft Albemarle uiteindelijk een officiële verklaring over dierproeven op de website gezet. IFF staat ook open voor onze opmerkingen en suggesties en overweegt momenteel om het dierproevenbeleid van de onderneming in het duurzaamheidsverslag op te nemen.

Dierenwelzijn

Wij hebben in 2016 onze dialoog voortgezet met de Frans-Italiaanse luxefestyleketen Moncler. Het voornaamste onderwerp was de inkoop van dons, na een documentaire waarin vogelmishandeling in Italië aan de kaak werd gesteld. Wij hebben in het kader van onze engagement diverse gesprekken met de onderneming gevoerd. Moncler heeft de kwestie onderzocht en in een persbericht verklaard dat de onderneming hierbij niet betrokken was. Onze aanbeveling aan Moncler luidt om een duidelijk sourcingsdocument te publiceren waarin details over de controles in de toeleveringsketen zijn opgenomen. Uiteindelijk heeft de onderneming een protocol voor dierenwelzijn en traceerbaarheid opgesteld in de vorm van een goedgekeurd Down Integrity System and Traceability (DIST) Protocol waaraan alle leveranciers moeten voldoen.

Antibiotica

Het is niet nieuw dat er in de pluim veeteelt intensief gebruikgemaakt wordt van antibiotica, maar inmiddels wordt dit als een mogelijk beleggingsrisico gezien. Antibiotica kan schadelijk zijn voor mensen en intensief gebruik leidt ertoe dat bepaalde ziektekiemen antibioticaresistent worden.

Maatschappelijke belangenorganisaties (NGO's) hebben veeteeltbedrijven regelmatig gevraagd om beleid in te voeren dat leidt tot afbouw van het gebruik van antibiotica bij vee (ter bevordering van de groei en ter voorkoming van ziektes). Bezorgde aandeelhouders hebben Sanderson Farms, een Amerikaans veeteeltbedrijf, onlangs gevraagd om het gebruik van antibiotica af te bouwen. In een aandeelhoudersmotie voerden zij op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders aan dat andere vooraanstaande organisaties ook hun zorgen over dit onderwerp hadden geuit: de Amerikaanse inspectie voor voeding- en geneesmiddelen (Food and Drug Administration,

FDA), het Amerikaanse ministerie van Landbouw (USDA), de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) van de Verenigde Naties (VN). Sanderson Farms voerde aan dat de onderneming alleen antibiotica gebruikt die door de FDA is goedgekeurd en dat het beleid erop is gericht om de minimaal noodzakelijke hoeveelheid antibiotica te gebruiken om een gezonde veestapel te houden. Voorts verklaarde de onderneming dat de meeste antibiotica die door veeteeltbedrijven gebruikt worden, niet in geneesmiddelen voor mensen zitten. Onlangs heeft een ander initiatief het licht gezien, genaamd Farm Animal Investment Risk and Return (FAIRR). FAIRR wil de kenniskloof dichten en ervoor zorgen dat beleggers een beter begrip krijgen van de risico's en mogelijkheden in de bio-industrie. Voorts wil FAIRR beleggers die deze kwesties in hun beleggingsproces willen meenemen ondersteunen. Er wordt nader onderzocht of dit thema relevant is voor onze portefeuilles van onze klant.

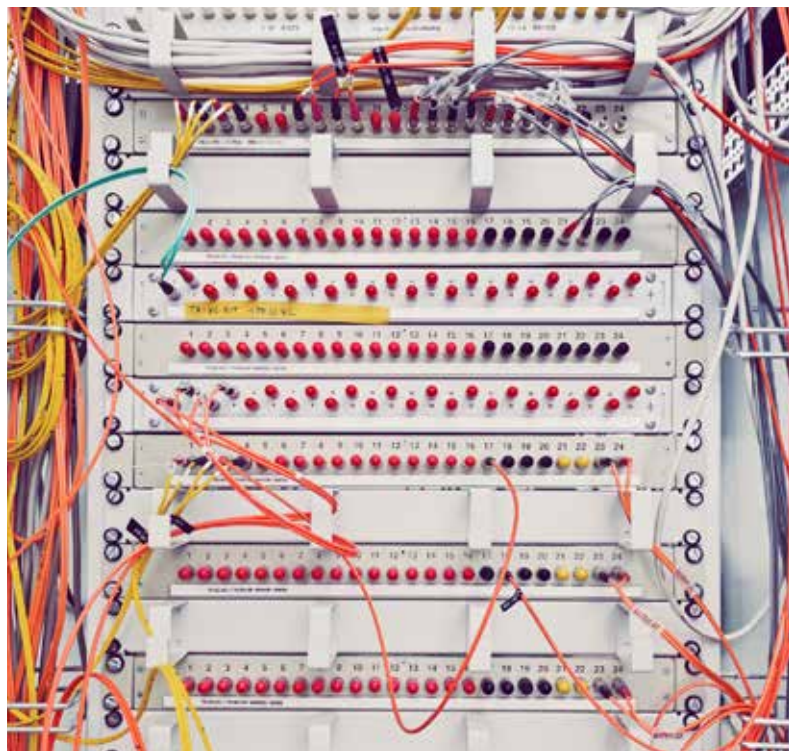
Biodiversiteit

Onze planeet kent een grote diversiteit van en verscheidenheid aan levende organismen. De diversiteit is niet alleen groot binnen, maar ook tussen dier- en plantensoorten en ecosystemen. Biodiversiteit vormt het fundament van een breed scala aan zogenaamde ecosysteemdiensten. Die leveren een essentiële bijdrage aan ons welzijn en ondersteunen vitale productie- en consumptiepatronen. Verstorend gedrag van ondernemingen – zoals vervuiling, ontbossing en ontginning van natuurlijke hulpbronnen – kan negatief uitwerken op de biodiversiteit en kan materiële gevolgen hebben voor deze ondernemingen (denk aan de afname van de bijenpopulatie als gevolg van het gebruik van bestrijdingsmiddelen, wat aanzienlijke gevolgen kan hebben voor de landbouw). Kempen voert met een aantal ondernemingen een dialoog over biodiversiteit en zal over dit thema in gesprek blijven.

Wij voeren een dialoog met de Amerikaanse tabaksproducent Philip Morris gericht op betere marketingpraktijken, meer transparantie en meer toelichting op het biodiversiteitsbeleid. De dialoog wordt voortgezet.

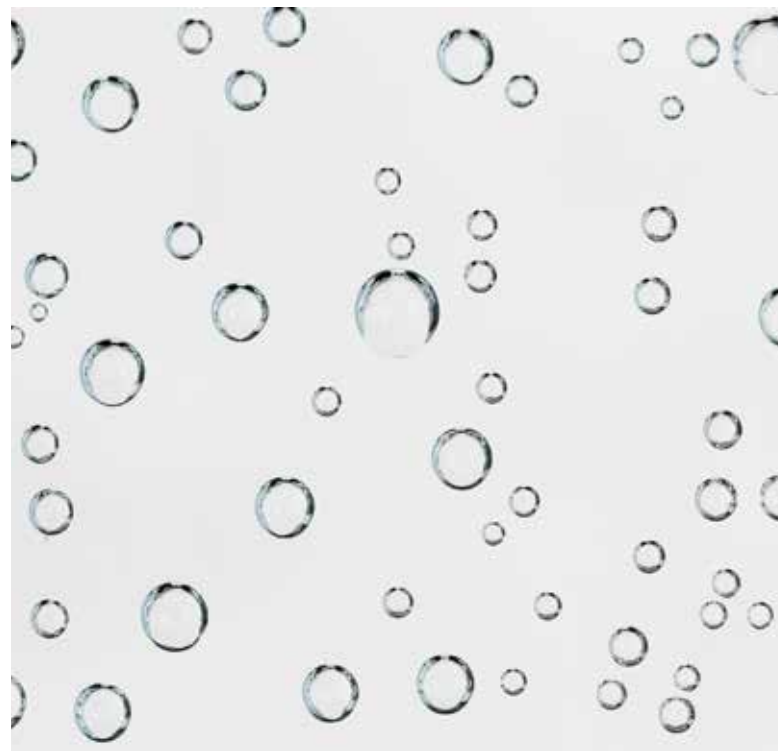
Cyberveiligheid & gegevensbescherming

Het aantal cyberaanvallen op grote en kleine ondernemingen is toegenomen tot een niveau dat niemand had verwacht. Deze cyberaanvallen vormen een reëel en materieel risico voor ondernemingen, omdat hun vitale processen en

klantgegevens gevaar kunnen lopen. Kempen kijkt hoe dit risico van invloed is op beleggers en of bedrijven wel robuuste procedures invoeren om hun bedrijfsvoering te beschermen.

Water

Waterschaarste is een direct gevolg van klimaatverandering en vormt niet alleen een duidelijke bedreiging voor de inheemse bevolking, maar in het algemeen ook een belemmering voor de economische groei. Veel sectoren

zijn in sterke mate afhankelijk van een ononderbroken aanvoer van schoon water. Wij verwachten dan ook dat water in 2018 een prominentere positie in ons klimaatthema gaat innemen.

BIJLAGE I:

Avoidancelijst

PER 31 MAART 2017

ONDERNEMING	LAND	BETROKKEN BIJ:
Acacia Mining Plc	UK	Mensenrechten schendingen
Barrick Gold	CA	Mensenrechten schendingen
Charoen Pokphand Foods Public Company Limited	TH	Arbeids-en mensenrechten schendingen
Chevron Corporation	UK	Milieuvervuiling
CoreCivic Inc (previous Corrections Corporation of America)	VS	Mensenrechten schendingen
Freeport-Mcmoran Inc.	VS	Milieuvervuiling en mensenrechten schendingen
Gmk Noril'skiy Nikel' Pao	RU	Milieuvervuiling
Grupo Mexico, S.A.B. De C.V.	MX	Arbeids-en mensenrechten schendingen
Jiangxi Copper Co., Ltd.	CN	Milieuvervuiling
Monsanto Company	VS	Milieuvervuiling
Odebrecht Finance	BR	Corruptie
Petrochina Company Limited	CN	Corruptie, en schendingen van mensenrechten, arbeidsrechten en milieustandaarden
Southern Copper Co.	VS	Schendingen van arbeidsrechten en milieustandaarden
The Geo Group, Inc.	VS	Mensenrechten schendingen
Tokyo Electric Power Company, Incorporated	JP	Milieuvervuiling
Vale S.A.	BR	Schendingen van mensenrechten, arbeidsrechten en milieustandaarden
Vedanta Limited	IN	Schendingen van mensenrechten, arbeidsrechten en milieustandaarden
Vedanta Resources Plc	IN	Schendingen van mensenrechten, arbeidsrechten en milieustandaarden
Wal-Mart De Mexico	MX	Corruptie
Wal-Mart Stores, Inc.	VS	Arbeids-en mensenrechten schendingen
Zijin Mining Group Co	CN	Mensenrechten schendingen, milieuvervuiling

BIJLAGE I:

Uitsluitingslijst

PER 31 MAART 2017

ONDERNEMING	LAND	SCHENDING VAN:
Aecom	VS	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
Aeroteh SA	Roemenië	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Orbital ATK (previous Alliant Techsystems)	VS	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008) Mine Ban Treaty (Ottawa, 1997)
Argt Industries	Israel	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Ashot Ashkelon	Israel	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Blueprint Technologies	VS	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Bechtel	VS	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
Babcock & Wilcox	VS	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
China Aerospace Science and Technology Corporation	China	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
China North Industries Group Corporation	China	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
China Spacesat Co., Ltd.	China	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Fluor Corporation	VS	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
General Dynamics Corp	VS	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Hanwha Corp	Korea	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008) Mine Ban Treaty (Ottawa, 1997)
Honeywell International	VS	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
Huntington Ingalls Industries	VS	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
Israel Military Industries	Israel	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)

BIJLAGE I:

Uitsluitingslijst

PER 31 MAART 2017

ONDERNEMING	LAND	SCHENDING VAN:
Inner Mongolia North Heavy Industries	China	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Jacobs Engineering Group	VS	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
Korea Aerospace Industries	Korea	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Larsen and Toubro Ltd	India	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Lockheed Martin Corp	VS	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008) The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
Motovilikha Plants JSC	Rusland	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Nabha Power Limited	India	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Newport News Nuclear	VS	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
North Huajin Chemical Industries Co., Ltd.	China	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
North Navigation Control Technology Co., Ltd	China	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Poongsan Corp	Korea	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Raytheon	VS	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Roketsan Roket Sanayi ve Ticaret Anonim Sirketi	Turkije	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008)
Serco Group	VK	The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)
Singapore Technologies Engineering	VS	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008) Mine Ban Treaty (Ottawa, 1997)
Textron	VS	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008) Mine Ban Treaty (Ottawa, 1997)
The Boeing Company	VS	Convention on Cluster Munitions (Dublin, 2008) The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (New York, 1968)

Colofon

DIT JAARVERSLAG IS EEN UITGAVE VAN KEMPEN CAPITAL MANAGEMENT

Voor meer informatie
kunt u contact opnemen met

Narina Mnatsakanian
Director Impact and Responsible Investment

Kempen Capital Management
to: Responsible Investment team
P.O. Box 75666
1070 AR Amsterdam
esg@kempen.nl

www.kempen.com

MEDEWERKERS

Valeria Dinershteyn, Hanna Waltsgott,
Narina Mnatsakanian, Henrike Beukema,
Dieke Hameeteman, Charlotte Wilberts

REDACTIE

Anja Corbijn van Willenswaard, Stephanie Lewis

ARTDIRECTION/ VORMGEVING

KesselsKramer

VERTALING

Willemien Rijdsdijk, Margriet Kroes, Michel Voeten

Kempen Capital Management N.V. (Kempen) heeft een vergunning als beheerder van diverse ICBE's and ABI's en is bevoegd om beleggingsdiensten te verlenen en staat als zodanig onder toezicht van de Autoriteit Financiële Markten. De informatie in deze uitgave mag niet worden beschouwd als een aanbieding en biedt onvoldoende basis voor een beleggingsbeslissing.

DISCLAIMER

De informatie in dit rapport is uitsluitend opgesteld voor informatiedoeleinden. Hoewel de inhoud van dit rapport met de meeste zorg is samengesteld en gebaseerd is op betrouwbare informatiebronnen, wordt ten aanzien van de volledigheid of juistheid ervan, uitdrukkelijk of stilzwijgend, geen enkele aansprakelijkheid aanvaard, garantie of verklaring gegeven.